

Obilježavanje 400. obljetnice osnivanja Državnog arhiva u Zadru

Proslava 400. godišnjice kontinuiranog djelovanja neke kulturne ustanove rijetka je prilika. Čast je i obveza biti dio generacije arhivista koja je dobila zadaću osmisliti i provesti niz događanja kojima će se obljetnica obilježiti i javnosti skrenuti pozornost na taj izvanredan događaj. Bila je to i prigoda da se prevladaju dosadašnja relativiziranja u literaturi vezana za kronologiju razvoja arhivske službe. Dosad nigdje u literaturi nije izrijekom spomenuto da je Državni arhiv u Zadru najstariji arhiv u Republici Hrvatskoj. Pregledi razvoja arhivske službe započinju uvijek, što je i razumljivo, s postupanjima koja su prethodila osnivanju Hrvatskoga državnog arhiva, krovne arhivske ustanove u Republici Hrvatskoj. Povijesna je činjenica da u trenutku izdavanja Zakmardijeva naloga za izradu drvene škrinje u kojoj će biti smještene najvažnije isprave za Kraljevinu Hrvatsku, Dalmaciju i Slavoniju u Dalmaciji djeluje institucija u sustavu uprave koje u nazivu ima riječ „arhiv“, koja ima akt o osnivanju, definiran prostor, nadležnosti i djelatnika, no ovo se ne navodi u pregledima povijesti hrvatske arhivistike, što smatramo neopravdanim. Diskontinuitet društvenih i političkih procesa na hrvatskom području činjenica je koje smo svi svjesni i kao takva ona ne bi trebala imati utjecaj na definiranje kronologije razvoja arhivske službe na hrvatskom tlu, napose kad je riječ o instituciji koja skrbi o većini najstarijih i najvažnijih dokumenata za povijest Hrvatske i njezine državnosti.

Državni arhiv u Zadru čuva gradivo nastalo u rasponu od tisuću godina što govori o dugoj tradiciji čuvanja dokumenata, no tek je u 17. stoljeću situacija postala toliko složena da je bilo nužno osnovati arhiv i opskrbiti ga svime potrebnim za funkcioniranje. Dukala koja je tu odluku formalizirala izdana je 20. rujna 1624., prvi zaposlenik Arhiva generalnih providura (*Archivio generalizio*) bio je Nikola Veglia, kojemu je spomenutim dokumentom definiran položaj. Taj dokument određuje prostorije za smještaj gradiva, donosi propise o unutarnjem redu, poslovanju i zaštiti. Na dan izdavanja tog dokumenta već godinama Državni arhiv u Zadru obilježava svoj rođendan nekim događanjem koje je primjereno arhivskoj djelatnosti.

Obilježavanje jubilarne 400. obljetnice započeli smo u Međunarodnom tjednu arhiva otvorenjem izložbe *Državni arhiv u Zadru – pogled u arhivsko spremište*.

Cilj autorica izložbe bio je predstaviti neke od reprezentativnih i ilustrativnih primjeraka arhivskih dokumenata koji su nastali u rasponu većem od tisuću godina. Poticaj su bile nove tehničke mogućnosti kvalitetnog snimanja i prezentiranja dokumenata koje neće izvornike izlagati pretjeranoj manipulaciji, promjeni svjetla i temperature te mobilnost izložbenih plakata. Izložba je, uz predstavljanje u obljetničkoj godini, namijenjena mladoj publici, učenicima i studentima, u želji da ih se

upozna s kulturnom baštinom koju čuvaju arhivi, posebice onom koju u njihovom gradu čuva Državni arhiv u Zadru. Namjera je u nastupajućem razdoblju plakatima običi obrazovne ustanove u Zadru i okolici i svojim se sadržajima približiti mlađoj publici te pokušati umanjiti informacijskih deficit koji arhivi imaju u odnosu na druge baštinske ustanove. Izložba se sastoji od petnaest plakata od kojih prvi govori o tradiciji čuvanja dokumenata i osnivanju Arhiva, a zatim kronološki prati razdoblja dalmatinske povijesti od srednjeg vijeka do 20. stoljeća. Predstavljene su pojedine važne skupine gradiva kao što su samostanski spisi, bilježnički spisi, osobni i obiteljski fondovi, matične knjige i spisi bratovština, arhivske zbirke te skupina izložaka koju nazivamo *Kazalište, glazba i slikarstvo*. Gradivo Arhiva Zadarske nadbiskupije, koji je odjel Državnog arhiva u Zadru, predstavljeno je posebno, kao i Odjel arhivske knjižnice i odjel DAZD-a u kojemu se provode postupci restauracije, konzervacije i digitalizacije.

Središnji događaj proslave bila je svečana akademija održana 20. rujna 2024. godine, točno na datum koji je na dokumentu o osnivanju, u dvorani „Blagoje Bersa“ u Kneževoj palači. Svečanosti su, uz djelatnike zadarskog Arhiva, predstavnike svih arhiva u Republici Hrvatskoj, uključujući i Hrvatski državni arhiv, prisustvovali gradonačelnik Zadra, zadarski nadbiskup, rektor Sveučilišta u Zadru, izaslanik župana Zadarske županije, izaslanik predsjednika Hrvatskog sabora, izaslanik predsjednika hrvatske Vlade i predsjednik Republike. Prigodne govore su, uz ravnatelj Državnog arhiva u Zadru Antu Gverića, održali gradonačelnik Darko Đukić, rektor Josip Faričić, izaslanici Županije, Vlade i Sabora i predsjednik Republike Hrvatske Zoran Milanović. Svi su se govornici u svojim kratkim izlaganjima osvrnuli na fascinantan broj godina u kojima se rad Arhiva nije prekidao, na značaj same ustanove i gradiva koje čuva. Posebno su među arhivistima odjeknuli naglasci izlaganja rektora zadarskog sveučilišta, koji se u svom obraćanju pohvalno izrazio o djelatnicima Arhiva iz svog iskustva kao korisnika. U sklopu programa svečane akademije predstavljena je monografija *DAZD 400 – 400 godina Državnog arhiva u Zadru 1624. – 2024*. Monografiju su predstavili dr. sc. Ivica Mataija, jedan od recenzenata, i dr. sc. Ante Bralić, izvanredni profesor Sveučilišta u Zadru. U monografiji su na hrvatskom i engleskom jeziku na pristupačan način izloženi sadržaji o povijesti ustanove, gradivu koje čuva, prostorima u kojima je ustanova djelovala, knjižnici Arhiva, upravljanju gradivom i akvizicijskoj politici i o poduzimanjima vezanima uz suvremene informacijske tehnologije. Uz ta poglavlja monografija sadrži i podatke o svim djelatnicima ustanove, od spomenutoga Nikole Veglie do današnjeg dana, izdanjima i izložbama Državnog arhiva u Zadru. Kao posebnu vrijednost potrebno je istaknuti izvanredne fotografije iz arhivskih fondova i zbirki uz napomenu da se nastojalo objaviti fotografije arhivskog materijala koji dosad nije objavljivan i općepoznat.

Okrugli stol „Arhivsko gradivo Državnog arhiva u Zadru – značaj i korištenje“ održan je 14. listopada u prostoru arhivske čitaonice u sklopu obilježavanja obljetnice. Ideja je bila okupiti istaknute predstavnike korisničke zajednice koji bi podijelili svoja iskustva i ukazali na važnost arhivskoga gradiva koje čuvamo kao izvora za povijesna i druga istraživanja. Pozivu za sudjelovanje odazvali su se prof. dr. sc. Josip Faričić, rektor Sveučilišta u Zadru, prof. dr. sc. Ante Bralić i prof. dr. sc. Kristijan Juran s Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru, prof. dr. sc. Marko Trogrlić i prof. dr. sc. Josip Vrandečić s Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu i ing. građ. Josip Desnica, istraživač rodoslovlja obitelji s područja Vrane. Svi su sudionici u svojim kratkim izlaganjima iznijeli svoja opažanja o gradivu na kojemu su radili, dostupnosti i pretraživosti gradiva, kao i o promjenama koje su se dogodile uvođenjem novih tehnologija. Razgovor je moderirao ravnatelj Arhiva Ante Gverić. Sudionici su bili jednoglasni u ocjeni da je Arhiv na svim poljima učinio velike iskorake, pohvalama djelatnicima i općem ozračju u ustanovi. Profesor Josip Faričić govorio je o značaju kartografskoga gradiva Državnog arhiva u Zadru kao izvora za povijest i povijest geografije, a profesor Ante Bralić o gradivu druge austrijske uprave i informativnim pomagalicama dostupnima istraživačima tih fondova. Profesori Sveučilišta u Splitu Marko Trogrlić i Josip Vrandečić osvrnuli su se na svoje istraživačke početke i formativnu ulogu tema koje su kroz arhivsko gradivo istraživali za svoju znanstvenu karijeru. Profesor Odjela za povijest Kristijan Juran, akceptirajući prisutnu mladu publiku, naglasio je važnost istraživačkog rada za studente i važnost što ranijega neposrednog kontakta s povijesnim izvorima pri čemu je naglasio susretljivost osoblja i otvorenost korisnicima koja je u Državnom arhivu u Zadru uvijek prisutna. Posebno zanimanje izazvao je inženjer građevinarstva Josip Desnica kao jedini sudionik skupa koji nije član znanstvene zajednice, a koji je na fondovima Arhiva u Zadru istražio rodoslovlja obitelji mjesta s područja Vrane. Istaknuo je informacijske cjeline u gradivu za kojima je posegnuo nakon što je iscrpio podatke iz Zbirke matičnih knjiga Državnog arhiva u Zadru. Njegove riječi o iskri koja se zapali kad istraživanja počnu davati rezultate i nezaustavljive strasti u produblivanju spoznaja dale su pečat i gotovo himnički ton završetku ovog iznimnog događaja.

Aktivnosti vezane za obilježavanje 400. obljetnice zaključene su otvorenjem izložbe *Izdanja Državnog arhiva u Zadru od 1901. do 2024. godine* u prosincu s ciljem da na kraju ove slavljeničke godine skrenemo pozornost i na vrijednu izdavačku djelatnost Arhiva. Državni arhiv u Zadru izdao je više knjiga transkribiranih izvora, studija nastalih na temelju arhivskoga gradiva koje čuva, autora iz ustanove ili korisničke zajednice, vrijednih informativnih pomagala i kataloga izložbi.

Tijekom cijele 2024. godine u poslovnom komuniciranju i promidžbenim materijalima za pojedine događaje provlačili su se za ovu prigodu posebno osmišljeni

